

2. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты / В. С. Григорьева. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 288 с.
3. Лагутин В. И. Проблема анализа художественного диалога / В. И. Лагутин. – Кишнев: «Штиица», 1991. – 98 с.
4. Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход / Н. И. Формановская. – М. : Изд-во «Русский язык», 2002. – 216 с.
5. Boden D. Zimmerman D. H. (eds.) Talk and Social Structure: Studies in Ethnomethodology and Conversation Analysis / D. Boden, Zimmerman D. H. (eds.) – Berkeley : University of California Press, 1991. – 305 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Coward N. Plays. – London: Eyre Methuen Ltd., 1980. – Vol. 2. – 360 p.
2. Christie A. The Gentleman Dressed in Newspaper / A. Christie // English Short Stories. – Moscow: Raduga Publishers, 1988. – P. 338–342.
3. Hellman L. The Autumn Garden / L. Hellman // Three American Plays. – Moscow : Progress Publishers, 1972. – P. 129–220.
4. Maugham W. S. Collected Plays / W. S. Maugham. – London : Windmill Press, 1992. – 310 p.
5. Miller A. The Price / A. Miller. – New York : The Viking Press, 1968. – 116 p.
6. O'Neill E. Long Day Journey into Night / E. O'Neill // Three American Plays. – Moscow : Progress Publishers, 1972. – P. 9–128.
7. Osborne J. Epitaph for George Dillon / J. Osborne, A. Greighton // New English Dramatists. – London : Penguin Books, 1960. – Vol.2. – P. 141–221.
8. Spark M. The Public Image / M. Spark. – Moscow : Progress Publishers, 1976. – 292 p.
9. Wesker A. Plays. – London: Penguin Books, 1980. – 266 p.

УДК 811.111'42

З. Р. Батринчук,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ПОНЯТТЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИВЧЕННЯ

У статті розглядаються особливості трактування терміну «інтертекстуальність», проаналізовано функції та підходи до його вивчення у широкому розумінні (в межах взаємозв'язку вербальних та невербальних текстів) та вузькому розумінні терміну «інтертекстуальність» в межах поняття транстекстуальності.

Ключові слова: інтертекст, паратекст, інтертекстуальність, транстекстуальність, алюзія, прецедентність

THE NOTION OF INTERTEXTUALITY AND APPROACHES TO ITS INVESTIGATION

The article deals with the notion of intertextuality. The notion was introduced by J. Kristeva and can be defined from the point of view of the author and from the point of view of the reader. When analyzing the notion from the point of view of the author we may state that it is the way of creating a genuine text and stating own individuality with the help of the complex system of relation between the texts written by other authors. From the point of view of the reader intertextuality is the ability of discerning intertextual references in the text while reading. The notion can be analyzed in its narrow and broad sense.

The author of the analysis of the intertextuality in its narrow sense claims that only within the notion of transtextuality, the notion intertextuality can be outlined. Intertextuality and the notion of transtextuality both embrace such notions as architextuality, paratextuality, metatextuality and hypertextuality. The broad sense of intertextuality describes the interrelation between verbal and non-verbal texts. Intertext as an object of intertextuality can convey various functions in the genuine texts, namely: expressive, appellative, poetic, referential and metatextual functions.

Theory of intertextuality in modern Linguistics is based on the understanding of the process of interrelation of the texts, worldviews that result in creating new texts in different forms. The main task of the intertextual analysis is to pick out the traces of somebody else's words in the very text.

Key words: intertext, paratext, intertextuality, transtextuality, allusion, precedent.

ПОНЯТИЕ ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТИ И ПОДХОДЫ К ЕГО ИЗУЧЕНИЮ

В статье рассматриваются особенности трактовки термина «интертекстуальность». Проанализированны его функции и подходы к его изучению в широком понимании (в рамках взаимосвязи вербальных и невербальных текстов) и в узком понимании термина «интертекстуальность» в рамках понятия транстекстуальности.

Ключевые слова: интертекст, паратекст, интертекстуальность. Транстекстуальность, алюзия, прецедентность.

Термін «інтертекстуальність» був запропонований у 1967 році теоретиком пост-структуралізму Юлією Крістевою. Він позначав спільні особливості текстів, що різним способом можуть посилатися один на одного. Інтертекстуальність описують та вивчають із двох позицій – автора або читача. З точки зору автора інтертекстуальність – спосіб творення власного тексту та ствердження власної творчої індивідуальності через будову складної системи відношень з текстами інших авторів. З точки зору читача інтертекстуальність – це здатність визначати в різних текстах інтертекстуальних посилань, що пов'язана із глибоким розумінням тексту або запобігання «нерозуміння» за рахунок виокремлення його багатомірних зв'язків із іншими текстами [4, с. 22].

Мета статті – дослідити теоретичні підґрунтя становлення терміну «інтертекстуальність», проаналізувати його сутність та основні функції у тексті. Актуальність статті зумовлена тим, що під час аналізу текстових особливостей виникає багато протиріч щодо виокремлення певних неоднозначних лінгвістичних явищ, що ускладнює завдання дослідника. Читке розмежування цих явищ допоможе розмежувати ці явища у тексті.

Так само, як і семіотика – наука про загальні знакові системи – формувалась шляхом поширення результатів вивчення звичайної мови, теорія інтертекстуальності формувалась в процесі дослідження інтертекстуальних зв'язків в художній літературі. Проте, сфери їх поширення значно більші. По-перше, інтертекстуальність притаманна всім словесним жанрам, по-друге, інтертекстуальність має місце не лише в текстах у вузькому сенсі (вербальних), але і в текстах, побудованих засобами інших знакових систем. Інтертекстуальні зв'язки встановлюються між творами образотворчого мистецтва, архітектури, музики, кінематографії.

Проблеми осмислення інтертекстуальності в наш час є найбільш актуальними. Різноманітні визначення цього терміна, велика кількість літературних практик та художніх світів лише підтверджують поширення цього явища. За допомогою інтертекстуальності створюється нова реальність та принципово нова, інша мова культури [6, с. 154].

В основі інтертекстуальності лежить багаторівневий зв'язок частин тексту між собою, текстів одного автора з іншими текстами цього автора, а також зв'язок текстів на міжтекстовому рівні. Варто зазначити, що сучасна наука про мову для позначення процесу вкраплення в текст різноманітних елементів сучасної культури одночасно з терміном «інтертек-

стуальність» використовує такі терміни, як «прецедентний феномен» (Ю. Н. Караулов), «чуже слово» (М. М. Бахтін), «між-текст» (Р. Барт) та інші [6, с. 152].

Термін «інтертекстуальність» науковці розглядають у вузькому та широкому розумінні. Вузьке трактування цього терміну належить Жерару Женнету. Науковець розглядає інтертекстуальність одним із різновидів більш широкого поняття «транстекстуальність», під яким розуміємо все, що включає (даний текст) в явні та неявні відношення з іншими текстами. Транстекстуальність об'єднує в собі п'ять типів міжтекстових відношень:

Архітекстуальність – відношення, яке конкретний текст підтримує із родовою категорією, до якої він і належить.

Паратекстуальність – співвідношення тексту зі своїм паратекстом (передмовою, ілюстраціями і т. ін.).

Метатекстуальність – коментоване та критичне посилання на свій претекст.

Гіпертекстуальність – будь-які відношення, які пов'язують наступний текст (гіпертекст) із попереднім текстом (гіпотекстом).

Інтертекстуальність – відношення співприсутності між двома або кількома текстами [3, с. 187].

Таким чином, за Ж. Женнетом, інтертекстуальність є лише одним із типів транстекстуальних відносин та являє собою традиційну практику цитування із вказаним або не вказаним джерелом, а також аліюзію та плагіат.

Широке трактування тексту, при якому в якості тексту розглядається будь-яка знакова єдність, інтертекстуальність охоплює своїм аналізом взаємозв'язки між вербальними та невербальними текстами, які розширюють межі поняття інтертекстуальності. Варто відзначити, що інтертекстуальний зв'язок вербальних та невербальних текстів знаходить своє трактування у різних термінах: креолізовані тексти, інтермедіальність чи інтерсеміотичність, візуалізована інтертекстуальність. Креолізованими називають тексти, в яких вербальні елементи утворюють єдине візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле. Термін інтермедіальність відповідає терміну інтерсеміотичність. Інтермедіальність – це організація текстів способом взаємодії різних видів мистецтва. Візуалізована інтертекстуальність – невербальні міжтекстові зв'язки, які виникають тоді, коли в основі створення вербального тексту лежить вихідний текст не вербального, а візуального характеру. Досліджуючи це питання, І. В. Арнольд притримувалась широкого розуміння інтертекстуальності, розглядаючи в складі цього поняття міжтекстові зв'язки, які не лише виражаються в текстових вербальних включеннях, а також відображають діалогічність в культурі. До таких зв'язків І. В. Арнольд відносить вплив одних письменників чи національних літературних напрямів на інших письменників та напрями, а також «бродячі» сюжети казок та епосу. Цей підхід привів до виокремлення кодової інтертекстуальності, що об'єднує включення із різних сфер комунікації (наукової, офіційно-ділової, релігійної та ін.), в тому числі іншомовні включення, а також синкретичну інтертекстуальність – співвідношення тексту із невербальними джерелами, перш за все із творами мистецтва [2, с. 89].

Широта розуміння інтертекстуальності відображається в розширенні списку формальних ознак інтертекстуальності. Так, породження тексту здійснюється за допомогою:

1) вербальних і невербальних текстів, що беруть участь у творенні сенсу та співвідносяться із поняттям суб'єктної прецедентності;

2) дискурсів (літературного, наукового, ділового та ін.), а також соціо-культурних дискурсів.

Текстуальність та інтертекстуальність розуміють як взаємообслуговуючі феномени, які ведуть до знищення поняття «текст». Як стверджує семіотик і літературознавець Ш. Гривель, нема тексту крім інтертексту. Серед функцій інтертексту розрізняють наступні: експресивна, апеллятивна, поетична, референтивна, метатекстова.

Експресивна функція інтертексту проявляється засобами інтертекстуальних посилань, повідомляє про свої культурно-семіотичні орієнтири, а в ряді випадків і про прагматичні установки: тексти і автори, на яких здійснюється посилання, можуть бути престижними, модними, одіозними і т. д. Підбір цитат, характер аліюзій – все це є важливим елементом самовираження (деколи незадоволеного) автора.

Апеллятивна функція інтертексту орієнтована на те, що звернення до інших текстів в межах одного тексту можуть бути орієнтовані на визначеного адресата – того, хто в змозі розпізнати інтертекстуальне посилання, а в ідеалі оцінити вибір посилання та адекватно зрозуміти приховану інтенцію. В деяких випадках інтертекстуальні посилання фактично виступають у ролі звернень, які мають на меті привернути увагу певної частини читацької аудиторії. Реально у випадку міжтекстових взаємодій апеллятивну функцію інколи важко відокремити від фатичної (контактоустановлюючої): вони зливаються в єдину опізнавальну функцію встановлення між автором і адресатом відношень «свій/чужий»: обмін інтертекстами при спілкуванні та визначення здатності комунікантів їх адекватно розпізнати дозволяє встановити спільність їх семіотичної (а, можливо, і культурної) пам'яті або навіть їх ідеологічних і політичних позицій та вподобань. Таке налаштування на семіотичну спільність за допомогою інтертексту може здійснюватись із високим ступенем точності.

Поетична функція інтертексту в багатьох випадках є розважальною. Розпізнавання інтертекстуальних посилань постає у вигляді захоплюючої гри, розгадування кросворду, складність якого може варіюватись в широких межах – від безпомилкового розпізнавання цитати з фільму до професійних розпізнавань, спрямованих на виявлення таких інтертекстуальних відношень, про які автор тексту, можливо, навіть не здогадується.

Референтивна функція передачі інформації про зовнішній світ також властива інтертексту. Це відбувається тому, що посилання на інший текст в межах даного тексту потенційно тяжіє до активізації тієї інформації, що міститься у цьому «зовнішньому» тексті (претексті). Таким чином когнітивний механізм дії інтертекстуальних посилань помічає певну схожість із механізмом дії таких (які пов'язують окремі понятійні сфери) операцій як метафора та аналогія. Ступінь активізації варіюється в широких межах: від простого нагадування про те, що на цю тему висловлювався той чи інший автор, до розгляду всього, що зберігається в пам'яті про концепції попереднього тексту, форми його вираження, стилістики, аргументації, емоціях при його сприйнятті і т. ін. За рахунок цього інтертекстуальні посилання можуть стилістично «взвешувати» текст, в якому вони присутні, або навпаки, погіршувати його конотацію.

Метатекстова функція, яку виконує інтертекст полягає в наступному: для читача, що розпізнав певний фрагмент тексту як посилання на інший текст, завжди існує альтернатива: продовжити читання, вважаючи, що цей фрагмент нічим не відрізняється від інших фрагментів даного тексту та є органічною частиною його побудови, або (для більш глибокого розуміння цього тексту) звернутися до тексту-джерела, завдяки чому опізнаний фрагмент у системі тексту, який читають, виступає як усунутий. Для розуміння цього фрагменту необхідно зафіксувати актуальний зв'язок із текстом-джерелом, тобто визначити тлумачення розпізнаного фрагмента за допомогою вихідного тексту, що виступає по відношенню до цього фрагменту в метатекстовій функції [6, с. 160].

Таким чином, інтертекстуальні відношення є одночасно конструкцією «текст у тексті» та конструкцією «текст про текст».

Більш пізні тексти, які поглинають в себе фрагменти та структурні елементи більш ранніх текстів, спричиняють їх синхронізацію та семантичне переломлення, але не позбавляють першочергового значення претекстів [1, с. 55].

Кожен текст є інтертекстом: інші тексти присутні в ньому на різних рівнях за різними способами впізнаваності формул. Кожен текст – нова тканина, зіткана із старих цитат. Інтертекстуальність не може зводитись до проблеми джерел і впливу, вона являє собою загальне поле анонімних формул, безсвідомих чи автоматичних цитат, які подаються без лапок. В аспекті інтертекстуальності кожен новий текст розглядається як певна реакція на вже існуючі тексти, а існуючі можуть використовуватися як елементи художньої структури нових текстів. Проте, спосіб авторської реалізації та інтерпретації тексту залежить від того, який спосіб лінгвістичної реалізації категорії інтертекстуальності вибере автор в кожному конкретному випадку.

Виявити інтертекстуальність можна, спираючись на визначені мовні маркери (способи реалізації різноманітними мовними та/або невербальними засобами), які присутні в кожному тексті, що містить інтертекстуальні елементи. Основними маркерами категорії інтертекстуальності в будь-якому тексті можуть бути цитати, алюзії, іншостильові вкраплення [5, с. 223].

Багатогранність трактування терміну «інтертекстуальність» зумовлена багатоаспектністю цього поняття. Доказом цього є існування різних видів інтертекстуальності, що породжує нові підходи до його вивчення.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у дослідженні особливостей інтертексту в творах епістолярного жанру.

Література:

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) / Е. Е. Анисимова. – М. : Академия, 2003. – 200 с.
2. Арнольд И. В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность / И. В. Арнольд. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 1999. – 400 с.
3. Женнет Ж. Фигуры : В 2 т. / Ж. Женнет. – М. : Изд.-во им. Сабашниковых, 1998. – 405 с.
4. Кристева Ю. Избранные труды : Разрушение поэтики / Ю. Кристева. – М. : РОССПЭН, 2004. – 365 с.
5. Мелентьева Ю. П. Чтение, читатель, библиотека в изменяющемся мире / Ю. П. Мелентьева. – М. : Наука, 2007. – 350 с.
6. Ястребов А. Л. Измерения культуры. Текст : теория, история, опыт чтения / А. Л. Ястребов. – М. : ЛЕНАНД, 2015. – 312 с.

УДК 811.111'371

Е. В. Безпалова,

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова, г. Одесса

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧЕСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СТРУКТУРНЫХ ЧАСТЕЙ АНГЛИКАНСКОЙ ПРОПОВЕДИ

В статье анализируются структурные составляющие текста англиканской религиозной проповеди: Введение, Наррация, Трактовка и Заключение. Материалом исследования послужили 14 устных традиционных проповедей, произнесенных во время англиканских богослужения. Анализируются семантико-синтаксические особенности традиционной англиканской проповеди.

Ключевые слова: проповедь, введение, наррация, трактовка, заключение, синтаксис.

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ СТРУКТУРНИХ ЧАСТИН АНГЛІКАНСЬКОЇ ПРОПОВІДІ

У статті аналізуються структурні складові тексту англійської релігійної проповіді: Вступ, Наррація, Трактовка та Висновки. Матеріалом дослідження слугували 14 усних традиційних проповідей, вимовлених під час англійських богослужінь. Аналізуються семантико-синтаксичні особливості традиційної англійської проповіді.

Ключові слова: проповідь, вступ, наррація, трактовка, висновки, синтаксис.

THE SEMANTIC-SYNTACTIC ORGANIZATION OF THE ANGLICAN SERMON STRUCTURAL COMPONENTS

The article reports on the structural components of Anglican Sermon texts, seen as Introduction, Narration, Interpretation and Conclusion. The research has been carried out on the basis of 14 oral traditional sermons held during the public service in Anglican church. The semantic-syntactic peculiarities of the traditional Anglican sermon have been traced and analysed.

Key words: sermon, introduction, narration, interpretation, conclusion, syntax.

В последние десятилетия возрастает интерес исследователей к функционально-коммуникативным особенностям религиозных текстов (Т.М. Кругликова; О.Н. Морозова; В.М. Набиева; В.А. Прохвятилова и др.). Тем не менее, в лингвистической литературе нет работ монографического характера, посвященных собственно уровневому анализу текстов англоязычной религиозной проповеди, хотя данные тексты требуют изучения их самих как особого вида языковой коммуникации и особого типа коммуникативных актов, относящихся к специфической религиозной сфере общения. Подобное упущение обезпечивает актуальность настоящего исследования, посвященного инвентаризации семантико-синтаксических средств, характерных для традиционной англиканской проповеди.

Поставленная цель определила конкретные задачи исследования:

1. Обозначить структурные составляющие традиционной религиозной проповеди;
  2. Исследовать семантико-синтаксическую организацию структурных частей традиционной англиканской проповеди.
- Материалом исследования послужили 14 устных традиционных англоязычных проповедей, произнесенных во время англиканских богослужений.

Являясь одним из составных частей ритуала богослужения, традиционная проповедь является элементом установленного символического действия, то есть действия, протекающего в определенном месте, в определенное время, при определенных обстоятельствах, по определенным принципам и правилам. К числу правил следует отнести, в первую очередь, правила религиозной морали, а также учет коммуникантами статусных характеристик друг друга [2, с. 88].

В религиозной проповеди предлагаем выделять следующие структурные составляющие – *вступление (введение), основную часть* (которая, в свою очередь, состоит из *наррации* – пересказа евангельского события или события, послужившего поводом данной проповеди, и *трактовки* – размышления проповедника по поводу изложенного в наррации) и *заключение*.

Введение – первая часть проповеди, которая служит для привлечения внимания слушателей и задает тон всему последующему тексту.